

תוכן העניינים

7 **מבוא**

9 **בעיטת פתיחה**

מהו כרטיס הביקור שלך; פינת הטרוויה

11 **1. תרבות אחת אלף צבעים**

סוג הטקסט: ראיון חד-שאלתי (לקט ראיונות בנושא אחד)

12 א. השאלה: "מהי תרבות ישראלית בעיניך?"

24 ב. השאלה: "למה לחיות (למרות הכול) בישראל?"

תת-סוג של ראיון חד-שאלתי: משאל רחוב

30 ג. השאלה: "למה לחיות דווקא בישראל?"

30 ד. בעצם, למה לא לחיות בחו"ל? (באיטליה, באנגליה, ביפן)

31 ה. השאלה: מיהו ישראלי? (תשובות של דיפלומטים)

סוג הטקסט: עתידנות מדינית-חברתית (בלשון הווה)

33 ו. חלומי על הארץ המובטחת יהושע סובול

40 **בין לבין... א**

פינת העתיד מהי התחזית העולמית לשנת 2100; פינת ההבעה האישית;
פינת "זר לא יבין זאת" אם תרצו - אין זו אגדה, מיידע, ראית פעם גבר סורג גרביים?

41 **2. בקיצור**

סוג הטקסט: סיפורים קצרים וקצרצרים

42 א. מתוך "סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים" יוסל בירשטיין

אני רק צל; האיש במלבן השמש; בגובה הנעליים; חלק מהנוף

51 ב. מתוך "הקייטנה של קנלר" אתגר קרת

סיפור על נהג אוטובוס שרצה להיות אלוהים

58 ג. זעירים אלכס אפשטיין

61 **בין לבין... ב**

פינת "זר לא יבין זאת" לדידי יכול יהיה למות בחמש; פינת הטרוויה;
פינת הסטטיסטיקה נשים בישראל

63 **3. שְׁנוּי במחלוקת - מי היה האיש שהיה**

סוג הטקסט: סדרת ראיונות עם אדם אחד (ביוגרפיה ואידיאה)

64 שיחות עם חיים כהן, שופט עליון בדימוס

מתוך הספר "חיים כהן - שופט עליון. שיחות עם מיכאל ששר"

64 משפחתו של חיים כהן על רקע יהדות גרמניה

73 הרהורי כפירה

76 היהדות הישראלית

81 מיהו יהודי

סוג הטקסט: מבוא לפסק דין

86 האח דניאל (אוסנלד רופאייזון) נספח לפרק "מיהו יהודי"

87 סוג הטקסט: כתב חידה

על מי מדובר? דמויות מפורסמות שעשו היסטוריה

92 **בין לבין... ג**

בעד ונגד - פינת הדילמה מי צודק - האוניברסיטה או השופט; פינת הביקורת;
פינת "עכשיו אני יודע"

4. מ ... אל ...

- 93 סוג הטקסט: מכתבים
- 94 א. לא לטלפון עוד לא; הצעת נישואין; ביאליק כותב לחמוטל; ביתי אינו ביתך
- 99 ב. הזקנים והעם
- 99 מכתבים מן הרב שך
- מתוך "ספר מכתבים ומאמרים ממרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך שליט"א"
- 102 מכתבים מדויד בן גוריון מתוך הספר "הזקן והעם"
- 111 פרופ' ליבוביץ, איך מאמין הינך באלוהים?
- מתוך הספר "רציתי לשאול אותך פרופ' ליבוביץ"
- 117 ג. שני מכתבים לנכדים שטרם נולדו
- 117 שלושה סיפורים יהודה אטלס
- 121 לאן יעוף עפיפונך? עמיה ליבליך

בין לבין... ד

פינת הטריוויה; פינת סיפורי העם מכתב לאלוהים; הפינה הגיאוגרפית הפירמידות

5. שדות הציד של הצלם

- 127 סוג הטקסט: היסטוריה בסגנון עיתונאי
- 128 פרשת קו 300 על-פי "טלטלה בשב"כ" מאת יחיאל גוטמן
- סוגי הטקסטים: א. הקדמה לראיון
- ב. ראיון
- 134 איך זה נראה לך
- 134 א. עם אלכס ליבק, הצלם שתיעד את מה שקרה בקו 300
- 135 ב. עם שלמה ערד, צלם מלחמה
- מתוך "איך זה נראה לך" מאת ד"ר אריאלה אזולאי
- סוג הטקסט: הקדמה לספר
- 136 ההקדמה ל"עין לציון" ספר של תצלומי רחוב מאת אלכס ליבק
- סוג הטקסט: פרשנות משפטית
- 142 הזכות לפרטיות מול חופש העיתונות מתוך "חופש העיתונות בישראל" מאת משה נגבי

בין לבין... ה

הפינה הגיאוגרפית העיר היידידותית בעולם; פינת הטריוויה; פינת האמרות

6. האדם הוא

- 153 סוג הטקסט: ניתוח פסק דין
- 156 מיהו האדם הסביר שני פעוטות מצאו את מותם במקרר ישן שהורד לחצר. בעל המקרר הועמד לדין. מאמר מאת ד"ר אורית קמיר, מתוך הספר "בית המשפט: חמישים שנות שפיטה בישראל".
- סוג הטקסט: מאמר עיתונאי בנושא מדעי
- 162 האם אנחנו רציונליים? או: "האדם הכלכלי" - האם הוא רציונלי?
- מאמר ב"הארץ" על תורתו ומחקריו של פרופ' דניאל כהנמן, חתן פרס נובל לכלכלה 2002
- סוג הטקסט: דיווח אקדמי על נושא מדעי
- 170 האישיות האלטרואיסטית (הטקסט מובא במסגרת תרגיל בהבעה)
- דיווח על מחקר העוסק בחקר אישיותם של נוצרים שהצילו יהודים בתקופת השואה

בין לבין... ו

בעד ונגד - פינת הדילמה האם העולם השלישי אשם במצבו; הפינה הגיאוגרפית פטרה

7. שירה חדשה בעקבות המקרא

- 173
174 הקדמה: הערות על העברית המקראית.
175 מְאָדָם אֶתָּה וְאֶל אֲדָם תָּשׁוּב יְהוָה עִמִּיחִי בַעֲקֻבּוֹת סִיפּוֹר הַגִּירוּשׁ מִגֵּן הָעֵדֶן וּבַעֲקֻבּוֹת נְבוֹאֵת יִרְמִיָּהוּ
176 כְּתוּב בְּעֶפְרוֹן בְּקֶרֶן הַחֲתוּם דָּן פְּגִישׁ בַּעֲקֻבּוֹת סִיפּוֹר קִין וְהַבֵּל
178, 177 עֲקָרָה רָחֵל בַּעֲקֻבּוֹת הַסִּיפּוֹרִים עַל רָחֵל וְעַל חַנָּה
179, 177 מְרַבֵּעַ [בְּקֶרַע עֵכָשׁוּן] יְהוָה עִמִּיחִי בַּעֲקֻבּוֹת הַסִּיפּוֹר עַל יַעֲקֹב, רָחֵל וְלֵאָה
179, 177 כְּמוֹ רָחֵל דָּלְיָהּ רִבִּיקוּבִיץ' בַּעֲקֻבּוֹת הַסִּיפּוֹר עַל יַעֲקֹב וְרָחֵל
181, 180 אֲבָל לֹא כִּי קָרוּ הַדְּבָרִים [אַבְא לְבָדוּ נְשָׂאָר] מִיָּרָה מִיְנָצֵר-יַעֲרִי בַּעֲקֻבּוֹת סִיפּוֹר יוֹסֵף וְאֶחָיו
182 שִׁיר [לֹא אֶרְחַף בְּחַלְלִי] זְלָדָה בַּעֲקֻבּוֹת הַסִּיפּוֹר עַל מַעֲמַד הַר סִינַי
183 תֵּאוֹר מְדִיק שֶׁל הַמוֹסִיקָה שֶׁשָּׁמַע שְׂאוֹל בְּתַנְ"ךְ יָתַן זֶה בַּעֲקֻבּוֹת הַסִּיפּוֹר עַל שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ
185, 184 אֲדָם בְּחַיִּיו יְהוָה עִמִּיחִי בַּעֲקֻבּוֹת קֹהֶלֶת פֶּרֶק ג' - "לְכָל זְמַן, וְעַת לְכָל-חֶפְצַי תַּחַת הַשָּׁמַיִם"
- 186 **בין לבין... ז**
פינת "זר לא יבין זאת" טובים קשיי השלום מייסורי המלחמה, לא בגדתי; פינת הטריטוריה; הפינה הגיאוגרפית לונדון

8. ממשיכים סיפור פתיחות של סיפורים. המשכים - כיד הדמיון הטובה עליכם

סוג הטקסט: סיפור

- 188 צְבִי מִיִּשׁוּר אוֹיֵב הָעַם פְּתִיחַת סִיפּוֹר מֵתוֹךְ "הוּא הִיָּה גִיבּוֹר" מֵאֵת אָדָם בְּרוּךְ
188 הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שְׁלוֹם פְּתִיחַת סִיפּוֹר מֵאֵת אֶסְפָּר גַּבְרוֹן, שְׂמֵאֲזִינִי גִלִּי צֵה"ל הַחֲמֵנּוּ לְכַתּוּב לֵה הַמֶּשֶׁךְ
189 מֵר מֵאֲנִי מֵאֵת אַבְרָהָם ב' יְהוֹשֻׁעַ, פְּתִיחַת הַשִּׁיחָה הָרֵאשׁוֹנָה מִבֵּין חֲמֵשׁ שִׁיחוֹת
192 "הַצֵּל שְׁלִי וְאֲנִי יִצְאֵנּוּ לְדֶרֶךְ" פְּתִיחַת הַפֶּרֶק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל "מִיִּשְׁהוּ לְרוּץ אֲתוֹ" מֵאֵת דּוֹד גְּרוֹסֶמָן
193 הַחֲתָן הַמוֹשֵׁלֵם שֶׁל רוֹחֵל'ה פְּתִיחַת סִיפּוֹר מֵתוֹךְ "צִרִיךְ סוֹף לְסִיפּוֹר אַהֲבָה" מֵאֵת סִבְיוֹן לִיבְרַכְט
195 דוֹד לְוִי פְּתִיחַת סִיפּוֹר מֵתוֹךְ "אַחֲזוֹת הַחוֹף" מֵאֵת אֲמִיר גּוֹטֶפְרוֹיִנד

9. לקרוא להתרשם ולהגיב עבודה עצמית

סוג הטקסט: כתבה עיתונאית על פרשה היסטורית

- 198 א. חֲסִיד אוֹמוֹת הָעוֹלָם קוֹנְסוֹל יִפְנִי שֶׁהֲצִיל יְהוּדִים בְּשׂוֹאָה
מֵתוֹךְ הַסֶּפֶר "חֲוִיָּה יִפְנִית" מֵאֵת שִׁפְרָה הוֹרֵן
סוג הטקסט: זכרונות
- 202 ב. כֹּפֶה פֶּטֶר - זְכוֹרוֹנוֹת שֶׁל סוֹפֵר
מֵתוֹךְ הַסֶּפֶר "עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל - יְרוּשָׁלַיִם: הַזִּיכְרוֹן וְהָאוֹר" מֵאֵת אַהֲרוֹן אֶפְלֶלֶד
- 206 ג. הוּא וְהִיא
סוג הטקסט: מחזה
- 206 1. בְּרֵאשִׁית מֵתוֹךְ הַמַּחֲזָה "בְּרֵאשִׁית" מַחֲזָה מוֹדֵרְנִי עַל פִּי סִיפּוֹר גֵּן עֵדֶן, מֵאֵת אַהֲרוֹן מִגֵּד
211 2. יַעֲקֹבִי וְלִיִּדְנֵטֵל מֵתוֹךְ הַמַּחֲזָה "יַעֲקֹבִי וְלִיִּדְנֵטֵל" מֵאֵת חֲנוֹךְ לוֹיִן
- סוג הטקסט: מאמר מדעי
- 215 3. מִיָּנִים שֶׁל תְּשׁוּקָה פְּתִיחָה לְמֵאֲמֵר בְּכַתֵּב הָעֵת "כּוֹוֹרֵת", מֵאֵת אוֹשִׁי טֵל
216 4. הַתְּשׁוּקָה לֹאֵי תְּשׁוּקָה מֵתוֹךְ מֵאֲמֵר בְּכַתֵּב הָעֵת "כּוֹוֹרֵת" מֵאֵת מֵרְדִכִּי רִימּוֹר
217 5. מֵהִי אַהֲבָה? מֵתוֹךְ מֵאֲמֵר ב'פְּסִיכּוֹלוֹגְיָה חֲבֵרֵתִית", סֶפֶר שֶׁל הָאוּנִיבֵרְסִיטָה הַפְּתוּחָה

10. קלזים

- 221 תרגילי חימום לקראת קלז
- 222 א. משפטים
- 222 ב. מיני-קלזים
- 223 קלזים
- 226 א. ממה מת הורדוס? ההשמטות בקלז זה - פעלים בלבד
קלז מתחומי ההיסטוריה והרפואה
- 226 ב. גונבי התמונה של שאגאל: "נחזיר אותה כשיהיה שלום במזרח התיכון"
ההשמטות בקלז זה - שמות עצם (לרבות שמות פעולה) בלבד
קלז מתחומי האמנות והפיללים
- 227 ג. שפות בסכנת הכחדה
קלז מתחום הבלשנות
- 228 ד. המנתח ישב בניו יורק וניתח חולה שאושפזה בצרפת
קלז מתחומי הרפואה והמחשב
- 229 ה. מסמכי איינשטיין - עכשיו באינטרנט
קלז מתחום הביוגרפיה
- 230 ו. מחקר חדש צופה ירידה במספר תושבי כדור הארץ
קלז מתחום הדמוגרפיה
- 231 ז. כדורגל ולאומיות במאה העשרים
קלז מתחומי הספורט והמדיניות
- 232 ח. הוותיקן קובע: ציפית היהודים למשיח אינה ציפית שווא
קלז מתחום מדע הדתות
- 233 ט. זכויות יוצרים של מי? האם ספר אלקטרוני הוא עדיין ספר?
קלז מתחום המשפט
- 234 קלז מתחום המשפט

11. לקראת בחינה

- 235 א. יחס האסלאם לפוליטיקה, לדת ולמדינה
מתוך "עוד שיחות על דת האסלאם" מאת פרופ' חוה לצרוס-יפה
- 236 ב. יש לי רעיון: אפשר פשוט לדבר
מאמר על "מהיד אל הפה: מקורות השפה" מאת פרופ' מייקל קורבאליס
- 239 ג. חוק, מוסר והחובה לעזור לזולת
מתוך "הכרעות משפטיות ושיקולים מוסריים" מאת פרופ' עדי פרוש
- 242 פתרונות לפינות הטריזיה ולכתבי החידה
- 245 פתרונות לפינות הטריזיה ולכתבי החידה

הטקסט והשיר

- 21 ירושלים (מעל פסגת הר הצופים) מילים: אביגדור המאירי, לחן: משה רפפורט
- 22 לבכות לך מילים ולחן: אביב גפן
- 26 לונדון מילים: חנוך לוין, לחן: חוה אלברשטיין
- 54 אלוהים מרחם על ילדי הגן מילים: יהודה עמיחי, לחן: מתי כספי ושלמה גרוניך
- 60 כשאלוהים אמר בפעם הראשונה מילים: נתן זך, לחן: מתי כספי
- 96 שיר לחמוטל מילים: חיים נחמן ביאליק, לחן: נחום נרדי
- 124 מכתב לרבי מילים: דן אלמגור, לחן: עממי
- 219 בָּמָה מילים: ש' שפרה
- 219 הכניסיני תחת כנפך מילים: חיים נחמן ביאליק, לחנים: עממי; נורית הירש; מיקי גבריאלוב

מבוא

שאיפת הספר "כמו כלים שלובים" היא לסייע לתלמידי העברית להצליח בקפיצת המדרגה מן הרמה הבינונית (רמות ג-ד) לרמות המתקדמים (ה-ו).

1. קבענו לעצמנו כמה **מטרות-על**: א. להעניק לתלמידים את הכלים לקריאה שוטפת יותר ולהבנה מעמיקה יותר של טקסטים עבריים ארוכים-יחסית ובלתי-מעובדים; ב. לחדד את מודעותם לסוגי טקסט שונים בעברית (סוגות, משלבים, סגנונות ודרכי שיח) ואת יכולתם להבחין ביניהם; ג. לשפר את יכולתם להתבטא בעברית בכתב ובעל-פה; ד. לסייע בתהליך ההברות של התלמידים בחברה הישראלית.

2. מה שמייחד את מבנה הספר הוא ה**מודולריות** שלו: המורים יוכלו להרכיב קורס מפרקים שונים מתוך שש היחידות הראשונות, ולשלב ביניהם מבחר מן היחידות "שירה חדשה בעקבות המקרא", "קלחים" ו"ממשיכים סיפור", וכן להטיל על התלמידים התמודדות עם פרויקט של עבודה עצמית מתוך היחידה "לקרוא להתרשם ולהגיב". לקראת סיום הקורס ניתן להציב בפני התלמידים את אתגר היחידה "לקראת בחינה". לרענן ההוראה ולגיוונה הובאו פינות "בין לבין", שניתן להזקק להן בכל עת ולא דווקא בין יחידה ליחידה.

3. ה**טקסטים** נבחרו על פי שני קני מידה עיקריים: ראשית, היותם מעניינים, מגרים ומעוררים לתגובה ולדיון. ושנית, עיסוקם בנושאים העשויים לעניין לא רק כל אדם אלא במיוחד את אוכלוסיית היעד של הספר, נושאים כגון דמותם של ישראל ושל הישראלים (המצוי והרצוי), פרשיות וסוגיות שהסעירו ומסעירות את הציבור הישראלי, הספרות הישראלית, המקרא כהשראה לסופרים ומשוררים ישראלים. מאחר שהצבנו לעצמנו מטרה להפגיש את התלמידים עם המציאות הלשונית הישראלית כפי שהיא, הובאו הטקסטים כלשונם וכתיבם, גם אם יש בהם סטייה מן הנורמה הלשונית שנקבעה בידי האקדמיה ללשון העברית. לא התיימרנו "לתקן" את הטקסטים.

4. כל טקסט בשש היחידות הראשונות מלווה ב -

▪ **הערות שוליים** משני סוגים: ראשית, ה**סברי מילים** שמטרתם להביא את התלמידים להרגל של קריאה שוטפת ורצופה בעברית, מבלי לפתוח ללא הרף את המילון וללא תיווך של המורה. הוסברו לאו דווקא המילים ה"קשות" אלא המילים שבלי הבנתן קשה להבין את משמעות המשפט כולו. ההסברים אינם באים במקום מילון, ומתייחסים אך ורק למשמעות המילה בהקשר הספציפי שלה במשפט ולא למשמעויותיה האחרות. שנית, ה**ערות תוכן**, כגון הערות ביוגרפיות על כותבי הטקסטים או על מי שמזכרים בהם, הפניות ומראי מקום וכו'. הערות אלו עשויות לתרום לתלמידים בתהליך השתלבותם בחברה הישראלית המשכילה.

▪ **נקודות לדיון** - שיחה וכתיבה בעקבות הטקסט: בדרך כלל, ה**ציפייה היא שהתלמידים יקראו את הטקסט בבית ללא הכנה מראש**, והיוו מסוגלים לדון בו בכיתה. ה"נקודות לדיון", מחדדות מאוד נושאים ודעות שעלו בטקסט, והתלמידים מתבקשים להתייחס לנקודות אלו, לגבש ולנקוט עמדה ולהתווכח עם מי שעמדותיהם שונות או מנוגדות.

▪ **שאלות ומטלות:** לצד הכותרת "שאלות ומטלות" הוספנו תמיד כותרת משנה, המגדירה את מהותן, כגון "פענוח נקודתי והסקת מסקנות", "קשר בין-טקסטואלי ופענוח דקויות בטקסט ספרותי" וכד'. נמנענו, ככל האפשר, משאלות תוכן טריוויאליות. העדפנו לשאול שאלות הדורשות ראייה כוללת של הטקסט, ולעיתים אף ראייה בין טקסטואלית. גם עם השאלות והמטלות יתמודדו התלמידים, בדרך כלל, בכוחות עצמם לאחר שיקראו באורח עצמאי את הטקסט. בתשובותיהם וכן בדיון שיתפתח בכיתה בעקבות השמעתן ובעקבות חילוקי דעות לגבי התשובה הנכונה (ולעיתים יש יותר מתשובה "נכונה" אחת), יצפה המורה מן התלמידים להסתמך על הכתוב בטקסט.

▪ **אוצר מילים - תרגול:** פשוטו כמשמעו. בתרגילי אוצר המילים - מגוונים ככל יכולתנו - תורגלו כל המילים המופיעות ב"אוצר" (ר' להלן). תרגילי ה"קלח" במסגרת תרגול אוצר המילים הם, למעשה, טקסטים קטנים בפני עצמם, שניתן להתייחס בכיתה גם אל תוכם.

▪ **"האוצר":** רשימת המילים שנבחרו מתוך הטקסט, שראוי לדעתנו שבוגר רמה ה' יזכור אותן. לעיתים כללנו ב"אוצר" גם מילים שאנחנו מניחים שיש לתלמידים המכירים אותן מרמות קודמות. זאת משום שלהערכתנו חלק גדול מן התלמידים אינם שולטים בהן, וחשוב לוודא שכל בוגר רמה ה' יכיר אותן וישלוט בהן.

▪ לעיתים יבואו בעקבות הטקסט גם "ענייני לשון" ו"חיבור מסכם", וכן "הטקסט והשיר", שיר שיש קשר תוכני בינו לבין הטקסט.

תודות: עונג הוא לנו להודות למי שסייעו לנו בתהליך יצירת הספר. תודה לחברותינו לעבודה שקראו והעירו ביסודיות ובתבונה - תמי וייל, גוני טישלר ואהובה סלומון. תודה למזכירות "שפתרבות", דניאלה דולינקו וסילביה סגל, על תרומתן הממשית ועל עזרתן המסורה והחביבה. תודה לצוות של "סטודיו רמי וג'קי": לג'קי על האיורים המקסימים והחכמים, לרמי על המקצועיות ועל הרוח הטובה וכן לפרחית, ללנקה ולאפרת על העיצוב האסתטי כל-כך של הספר ועל הסבלנות. ולבסוף, תודה לצוות הוצאת הספרים "אקדמון" - עופר, גידי, שונרי ויפרח.

אמתי בר-קול
msamitai@huji.ac.il

ורדה ישי
vyishai@gmail.com

3

שְׁנוֹי בַּמַּחְלוּקָה - מִי הִיא הָאִשָּׁה שֶׁהִיא

סוג הטקסט: סדרת ראיונות עם אדם אחד (ביוגרפיה ואידיאה)

שיחות עם חיים כהן, שופט עליון בדימוס

מתוך הספר "חיים כהן - שופט עליון. שיחות עם מיכאל ששר"

א. משפחתו של חיים כהן על רקע יהדות גרמניה

ב. הרהורי כפירה

ג. היהדות הישראלית

ד. מיהו יהודי

סוג הטקסט: מבוא לפסק דין

האח דניאל (אוסולד רופאיזון) נספח לפרק "מיהו יהודי"

על-פי המבוא לפסק הדין - "פסקי דין", כרך ט"ז, 1962

סוג הטקסט: כתב חידה

על מי מדובר?

דמויות מפורסמות שעשו היסטוריה

שיחות עם חיים כהן, שופט עליון בדימוס²

נושאי השיחות המובאים כאן: משפחתו על רקע יהדות גרמניה; הרהורי כפירה³; היהדות הישראלית; מיהו יהודי

חיים כהן נולד בשנת 1911 בליִבֶּק⁴ שבגרמניה וגדל בְּהַמְבוּרְג. נין ונכד לרבנים מפורסמים. בשנת 1930 עלה לארץ ולמד בירושלים בישיבת מרכז הרב ובאוניברסיטה העברית. כעבור שנתיים חזר לגרמניה וסיים שם את לימודי המשפטים, אך עם עלות הנאצים לשלטון בשנת 1933 שב לארץ. מאז 1948 כיהן⁵ בתפקידים משפטיים בכירים בשירות המדינה: הוא היה פרקליט⁶ המדינה הראשון, שר המשפטים, היועץ המשפטי לממשלה במשך כעשר שנים ושופט בבית המשפט העליון במשך כעשרים שנה. נפטר בירושלים בשנת 2002. הוא נחשב אחד האנשים המקוריים והמתסיסים⁷ ביותר בחברה הישראלית.

סוג הטקסט: סדרת ראיונות עם אדם אחד

(ביוגרפיה ואידיאה)

א. משפחתו של חיים כהן על רקע יהדות גרמניה

1 מיכאל ששר: הייתי רוצה להתחיל בשיחה על בית הוריי, על ילדותך ועל החינוך שקיבלת, ובפרט על התופעה של האורתודוקסיה היהודית בגרמניה.

חיים כהן: לא רק שאני מוכן, אלא שאני שמח מאוד על ההזדמנות הזאת. הזיכרון החזק ביותר מהילדות הוא סבא, הרב שלמה קרליבך, שהיה רבה של ליִבֶּק, עיר הולדתי. אצלו למדתי מגיל שלוש. עד היום אני רואה אותו לנגד עיניי. בזיכרון הראשון שלי פותח סבא אחרי כל שיעור את המגירה ונותן לי סוכריה.

אתה זוכר מה למדתם בתחילה?

ודאי. קודם כל התחלתי ללמוד אל"ף-בי"ת כדי לקרוא עברית. אני קראתי עברית זמן רב לפני שהתחלתי ללמוד גרמנית, שלא כמו הילדים האחרים. בשנת 1920, כשהייתי בן תשע עברנו להמבורג.

10 אם כך, שנותיך הראשונות בבית הספר היו בליבֶּק?

לא. אף פעם לא הלכתי לבית ספר בליבֶּק. למדתי רק אצל סבא, כל יום שעתיים שלוש. אחרי שגמרתי ללמוד חומש⁸, למדתי אצלו גרמנית וספרות גרמנית וגם התחלתי תלמוד.

הלימוד התנהל בגרמנית?

כמובן. עברית הייתה רק שפת קודש. סבא היה בקי גם בארמית, באכדית ובאשורית.

15 אומרים על רבני גרמניה שהם לא היו למדנים גדולים. האומנם⁹?

תלוי באיזה קנה מידה¹⁰ מודדים אותם. אם לוקחים כדוגמה את ראשי הישיבות בפולין או בליטא, מובן שאי אפשר להשוות אותם. הללו¹¹ לא ידעו דבר זולת¹² האותיות הקטנות. הרבנים בגרמניה היו אנשי השכלה רחבה ביותר, ממש אנשי תרבות כללית. בידיעתם את החוכמות החיצוניות הם עלו בהרבה גם על הגויים.

¹ מתוך הספר "חיים כהן - שופט עליון, שיחות עם מיכאל ששר" הוצאת "כתר" 1989

² שופט בדימוס - שופט לשעבר

³ הרהורי כפירה - מחשבות נגד עקרונות הדת

⁴ ליבֶּק (Lübeck) והמבורג (Hamburg) - ערים בצפון גרמניה

⁵ לכהן בתפקיד - להיות בתפקיד מכובד

⁶ פרקליט - עורך-דין

⁷ מתסיס - גורם למחשבה-מחדש על מוסכמות

⁸ חומש - תורה (כל אחד מחמשת ספרי התורה נקרא חומש, אבל

מכנים כך גם את כל התורה)

⁹ האומנם - האם באמת

¹⁰ קנה מידה - קריטריון

¹¹ הללו - האלה

¹² זולת - חוץ מ..

הסברי המילים בהערות השוליים נועדו להבנת ההקשר המידי בלבד ואינם באים במקום מילון. אין בהן הסבר למילים המובנות מתוך ההקשר, או שניתן להבין את ההקשר בלעדיהן.

6. לְמָה (אוּ לְמִי) מִתִּיחֶסֶת הַמִּילִים וְהָאוֹתוֹת הַמְּוֹדָגְשׁוֹת?

"סבי נלחם בציונות, מפני שראה בה בגידה בריבונו של עולם, אשר ישלח מלאכו לפניו. הוא קובע לו את זמנו, הוא אשר יוליכנו לארצנו, ובאים אלה ורוצים לשים עצמם במקומו? הוא ראה בציונות בגידה באהבת המולדת הגרמנית, שבעיניו הייתה חטא גדול מאוד." ש' 35-37

אוצר מילים תרגול

א. מהי המשמעות של המשפטים האלה? סמנו את התשובה הקרובה ביותר -

1. "אני מספר זאת כדי להראות כמה חשובה הייתה בשבילם התרבות הגרמנית. מה גם שהם ראו את עצמם פטריוטים גרמניים." ש' 25-26

א. יהודי גרמניה החשיבו מאוד את התרבות הגרמנית, וגם היו פטריוטים גרמניים.

ב. יהודי גרמניה היו פטריוטים גרמניים, ולכן טבעי שהחשיבו מאוד את התרבות הגרמנית.

ג. התרבות הגרמנית הייתה חשובה בעיני יהודי גרמניה. יותר מכך: הם היו פטריוטים גרמניים.

2. "יש אומרים, כי כל הסינתזה והאינטגרציה של יהודי גרמניה בתרבות ובחברה הגרמנית לא היו אלא הונאה עצמית." ש' 38-39

א. יש אומרים, כי הסינתזה והאינטגרציה שלהם היו הונאה עצמית.

ב. יש אומרים, כי הסינתזה והאינטגרציה שלהם לא היו הונאה עצמית.

ג. יש אומרים כי הסינתזה והאינטגרציה שלהם גרמו להונאה עצמית.

3. "זה לא היה רק הסבר, אלא מעין הצדקה." ש' 46

א. זה לא היה הסבר, אלא הצדקה בלבד.

ב. זה היה גם הסבר וגם הצדקה.

ג. זה היה גם הסבר וגם מין הצדקה.

4. "אי אפשר היה לקבל פרופסורה מן המניין באוניברסיטאות בלי טבילה והמרת דת, אם כי היו יוצאים מן הכלל." ש' 51-52

א. יהודים שלא התנצרו לא יכלו להגיע לפרופסורה באוניברסיטאות.

ב. יהודים לא היו יכולים לקבל פרופסורה מן האוניברסיטאות, אולם בכל זאת מעט הצליחו.

ג. המרת דת וטבילה היו קנה המידה היחיד לקבלת פרופסורה מן האוניברסיטאות.

אילו הייתה לי בעולמי אותה פרוגרמה של "ועשית הטוב והישר" בלבד, אולי באמת הייתי אומר: לא זה המקום. אבל אינני מסתפק בזה, אני רוצה להיות יהודי, ולפי מיטב הכרתי והשגתי²⁰, עם ישראל וארץ ישראל חד הם, ואילולא הייתי ציוני לא הייתי יהודי, ומכיוון שאני ציוני אני צריך מדינה יהודית בארץ ישראל, וכשאני הולך לחוץ לארץ אני גולה.

שאלות ומטלות

פענוח, סיכום והבעת דעה

1. חיים כהן אומר תחילה: "איני רואה את היהדות האמיתית בשמירת מצוות" ש' 4-5, ואילו לאחר מכן הוא מוכן להסכים לסגירה בשבת של בתי קולנוע, פאבים וכל בית עסק ש' 15-18 כיצד משער המראיין שחיים כהן מיישב סתירה זו, וכיצד מיישב אותה חיים כהן עצמו?

2. מהם חופש הביטוי וחופש הפרט, לפי חיים כהן? מה דעתכם?

3. מהו ההבדל בין היהדות כפי שהיא מוצגת על ידי המראיין לבין היהדות הרצויה, לפי חיים כהן?

4. "אני חושב שאם אתה מאמין באלוהים, עליך להאמין גם בכך שהוא **משנה עתים ומחליף זמנים**". ש' 13-14 הביטוי "**משנה עתים ומחליף זמנים**" לקוח מתפילת מעריב, ומשמעותו שם היא שאלוהים הוא שברא את הימים והלילות, את עונות השנה וכד', והוא שקובע את הזמנים. מהי משמעות הביטוי הזה בהקשר של דברי חיים כהן?

נקודות לדיון

שיחה וכתובה בעקבות הטקסט

הסבירו את האמירות הבאות של חיים כהן והתווכחו איתן [אפשר להתווכח איתן הן מנקודת מבט חילונית והן מנקודת מבט דתית] -

א. "היהדות האמיתית היא היהדות הישראלית, הציונית." ש' 4

ב. "כיום עלינו לעשות יהודי שונה לגמרי." ש' 44-45

ג. "המיסטיקה והסימבוליקה אינן יהדות." ש' 51

ד. "ועשית הישר והטוב" זו צריכה להיות כל התורה כולה." ש' 61-62

ה. "... ואילולא הייתי ציוני לא הייתי יהודי." ש' 73